

nější prohlásil občanský sňatek na národním výboru. To, co jej udivilo a uchvátilo, byla vznešenost a prostá krása úředního aktu, který stvrzuje tak důležitý krok v životě člověka. Myslím, že básnik Ščipačev má pravdu, když požaduje, aby krása a poezie pronikla do našeho každodenního života. Je naivní se domnívat, že tu jde jen o jakousi náhražku církevního obřadu. Už Marx ukazuje na to, že v samotné společenské praxi jsou založeny předpoklady pro vznik estetického vztahu člověka ke skutečnosti. Člověk vytváří novou předmětnou skutečnost na základě vlastností a zákonů samotné skutečnosti. V procesu práce všestranně realizuje a upevňuje své materiální a duchovní síly, schopnosti a nadání. Právě proto výrobní činnost a spolu s ní společenská praxe podle Marxe vůbec není jen prostředkem k uspokojení potřeby, ale i tvorbou podle zákona krásy. Společensko-materiální praxe vytváří jediný pramen i krásy prakticky užitečných předmětů i krásy v předmětech umění, stejně jako city estetického prožitku samotného procesu tvůrčí činnosti člověka. Estetické osvojení skutečnosti, estetický prožitek je tedy zvláštní a vždy přítomnou stránkou společenské praxe.

Umění je přirozenou potřebou člověka. To znamená, že vědecký světový názor není možný bez hlubokého ideově-estetického obsahu. Tento obsah spoluvytváří nejen umění, ale i kultura prostředí, kultura vůbec. Ateistická propaganda tedy nemůže dosáhnout svého cíle, jestliže současně ruku v ruce s vědeckou argumentací nevede boj za všestranný kulturní rozvoj člověka. Nemůžeme dosahovat úspěchu, jestliže si neuvědomíme, že jde o komplexní otázky řešení rozvoje kultury a jejího aktivního působení. Pak ovšem spíše než o zapojení umění do boje proti náboženským přežitkům, je nutně mluvit o ateistické propagandě a umění jako o integrálních součástech kultury socialistického člověka, kultury prostředí, v němž člověk pracuje a žije. Jinak je možné snadno sklouznout na jednostranné chápání funkce umění s velmi úzkým obsahem. Máme po ruce dost příkladů, že takové pojetí škodilo vždy jak ateistické propagandě, tak i umění. Ateistická propaganda, která chápe úzce svůj vztah k umění, která s uměním dokonce nepočítá a spoléhá jen na vědecké argumenty, plní svůj úkol jen částečně. Vzdává se toho, aby pomáhala pracujícím člověku spoluvytvářet aktivní, vnitřně bohatý ideál socialistického člověka, který lze prožít všemi smysly, srdcem a rozumem, v němž tedy není místa pro jakýkoliv náboženský předpoklad.

LITERATÚRA BEZ NÁBOŽENSTVA

M. LAJČIAK

Neprikladat význam aktívnemu a cielavedomému ateizmu, znamenalo by vyprázdniť pole boja o duchovnú tvár komunistickej spoločnosti ideológiu svetovej buržoázie. Tam, kde sa nebojuje o pokrok, naberať síl reakcia. Pokladám situáciu v našej socialistickej vlasti za dostatočne zrelú, aby aktívna ateistická propaganda pôsobila presvedčivým spôsobom na rozum a city ľudí. Pravda za podmienok, že

sa znemožní akýkoľvek primitivizmus, irónia k pracujúcim veriacim, najmä robotníkom a roľníkom a akákoľvek vulgarizácia klasikov marxizmu-leninizmu. Nesmieme však v žiadnom prípade dopustiť, aby niekto z obavy zo sektárstva, nedoceňoval skvelé možnosti a výhlady boja vedeckého svetonázoru s mnohými odtienkami buržoáznej idelógie, ktorej súčasťou sa stalo náboženstvo 20. storočia.

Nedávno som čítal výber práce ruských spisovateľov o náboženstve a jeho predstaviteľoch. Škoda, že sa nechystá u nás podobný výber, ktorý by ukázal, ako realistická škola slovenskej literatúry stála v skutočnosti proti náboženskému tmárstvu. Už vo svojom úvode k vydaniu *Hviezdoslavových Krvavých sonetov* v Hviezdoslavovej knižnici, som sa pokúsil odkryť túto elementárnu pravdu. Neazoberal som sa nikdy špeciálne otázkami náboženstva, domnieval som sa, že proste stačí vzdať sa cirkevnictva a osvojovať si vedecké poznatky, materializmus a dialektiku, históriu ľudstva, zemepis, zákony prírody, dostupné môjmu vzdelaniu. Avšak skutočnosť a praktické potreby ma presvedčili, že človek nemá práva obchádzať aj špecifické otázky cirkevnej politiky, dejiny cirkví, najmä pápežstva, náboženských smerov od fetišizmu po Maritainu.

Ateistickou školou, ktorá definitívne skoncovala vo mne s vierou vo všemožné božstvo, bolo povstanie, väzenie a zajatecký tábor. Prešiel som nimi skoro ako vo sne, povedzme, symbolicky, v civilnej apokalypse. Zdá sa, že preto mám nekonečne rád *Danteho*, *Goethovho Fausta* a *Šolochov Osud človeka*, vrcholné diela rôznych epoch. Ale píšem: skoro vo sne. Pretože to nebol sen, ale tvrdá skutočnosť, ktorej výsledkom je racionalistický prístup k životu.

Je zrejmé, že človek sa nemôže pozbaviť prežitkov náboženstva len osvojením si, alebo skôr preštudovaním *Leninovho Materializmu a empiriokriticizmu*.

Je samozrejme pre teoretikov dnešného pokolenia komunistov, že nemožno študovať Lenina bez poznania Humea a Bogdanova, že nemožno študovať Marxa bez poznania Hegela. Vtedy to tak samozrejme nebolo. Keby nebolo praxe triedneho boja, plnenia konkrétnych a všedných straníckych úloh, aj môj ateizmus bol by len akousi mojoui, subjektívnou predstavou.

A preto rezumujem — poznanie teórie je nevyhnutné, avšak je bezcieľne a visí vo vzduchu bez poznania praxe boja robotníckej triedy proti tmárstvu. Prekonávanie náboženských prežitkov v našej spoločnosti nie je len vecou výchovných a vedeckých pracovníkov. Je aj vecou spisovateľov, ktorí majú vo svojich rukách jemné, špecifické nástroje. Chcel by som zdôrazniť humanizmus našej literatúry, ktorý je tu zoči voči najhrubšiemu antihumanizmu náboženstva, musí naň reagovať činmi. Každá pasivita je tu nemorálna.

Náboženstvo tu sú desaťtisíce rokov ľudstva. Možno je to nevedecké, ale priamo pociťujem psychologické vrstvy, ktoré sa ukladajú na vedomie človeka od zázraku Slnka, zmeny ročných období, životodarnej sily ohňa, až po neznáme končiny, ktoré objavil Einstein, atomová fyzika a chémia, kybernetika a lety do Vesmíru, dnes za poznaním, zajtra za ovládnutím nedozerných možností života ľudí.

Preto by bolo nesprávne domnievať sa, že víťazstvo ateizmu možno zabezpečiť nejakou krátkodobou kampaňou. Víťazstvo ateizmu je spojené s víťazstvom vy-

spelej komunistickej spoločnosti, jej materiálnej a duchovnej zložky. Dnešné pokolenie dosiahne komunizmus, k tomu netreba ani fatalizmu ani novej viery, sú tu reálne možnosti a predpoklady, je tu zákonitosť, ktorá je určujúca.

Dnes nám tu pomáhajú vedecké poznatky a ich prenikanie k širokému okruhu ľudí viacej ako čokoľvek iné. Ak si spomeniem na naivné predstavy oblohy ako neba, na ktorom sídli boh s anjeličkami, a zeme, ktorá skrýva pekel s čertmi, na predstavy všeobecne rozšírené ešte pred dvadsiatimi rokmi na Slovensku, až mi je mdlo. Ale treba veci historicky uzemniť. Inak by stratili svoj význam aj dnešné hodnotenia.

Avšak sú tu aj praktické otázky: prečo niet na Slovensku dosiaľ krematórium. Vec krematória nie je len výrazom protestu sektárov-ateistov, ktorým povedzme bola vstúpovaná v časoch realistickej buržoázie prvého Československa. Ide tu o viac. Ide o porážku cirkví, o ich ďalšie obmedzovanie. Ďalej: prečo u nás dosiaľ nebola vyriešená otázka dôstojných pohrebov v okresoch a na dedinách? Pracujúcemu človeku treba vzdať poctu. Ale bez náboženského zanietenia a fanatizmu. Bolo by nanajvýš potrebné, aby spolu s vážnymi otázkami vydávania a rozširovania ateistických spisov, riešili sme aj praktické otázky. V tom by spisovatelia a umelci vedeli veľa pomôcť.

Máme tu dobré príklady: Slavín je nad všetky cintoríny. Naučili sme sa pochovávať na najvyššej úrovni významných činiteľov. A to tak, že nebola narušená pieta — dovoľte použiť toto slovo.

Ak som sa vrátil k otázke pomeru živých a mŕtvych, to len preto, aby sme si uvedomili aké primitívne sú u nás ešte záväzky morálne, vyplývajúce z občianskych svadieb; niet u nás ešte komunistických slávností pri narodení dieťaťa, hoci pokiaľ ide o životný význam v spoločnosti, ide o nesporne potrebné záležitosti.

Nechceme holdovať mystickému oparu chrámov — avšak kultúrne domy na väčšine našich dedín nie sú ešte dôstojným súperom, ani len čo do zaujímavosti a prostredia, nehovoriac o obsahu. Primitivizmus je naša choroba, ktorú sme zdedili — nevydali sme dosiaľ ani základnú ateistickú literatúru. Nemáme ešte ani výber Voltaira a Holbach leží v knihkupectvách — načo sú mystériá, že to čas všetko vyrieši? Ateisti vyliezli z katakomb r. 1917, v čase Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie, v slovenskej literatúre sú ešte v katakombách.

K FILOZOFICKÝM OTÁZKAM ATEISTICKEJ VÝCHOVY

F. AMAN

V súčasnosti prebieha v našej socialistickej spoločnosti intenzívny ideologický boj za rozšírenie pokrokového, materialistického svetonázoru medzi všetky vrstvy našej spoločnosti spejúcej ku komunizmu.

Hľadajú sa spôsoby ako ideologicky čo najúčinnšie pôsobiť na inteligenciu a ľud, aby ateizmus čím skôr zapustil hlboké korene.